

Margus Tamm vaatleb näitust
„Muutuv maalikunst“

„Everything you are going to see is based on true events“

Blair Witch Project

Nagu me teame, on kunstiteose olulisim osa raam. Raam loob teose, raamist välja jääb mittekunst, raami sisse terviklik kunstimaailm, mis võib küll justkui esitada pärismaailma, kuid tegelikult on siiski autonoomne, eneseküllane fiktsioon.

KUMU on see raam, mis lõikab elust välja kunsti; paksust betoonist välise raami sees asub omakorda jaotatud ja aina jaotatav ruum oma mikroopositsioonide ja mikroallianssidega: koguhoidlad ja näitusepinnad, kabinetid, vaheseinad, riiulid, sahtlid, kataloogid, maalid, graafika, V korrus, IV korrus, 19. sajand, 21. sajand... Selge, et säärane *espace strié* toetab teatud tüüpi sisu. Midagi, mis oleks tasapindne, täisnurkne ja isoleeritav. See on ka põhjus, miks ekspositsioonid, mis väidavad end lähtuvat mingist muust loogikast kui see, mida maja ette kirjutab, näitused, mis näiteks deklareerivad avalikkuse kõnetamist aktuaalsetel poliitilistel teemadel – à la äsjane „Räägime rahvuslusest“ –, mõjuvad selles keskkonnas enamasti silmakirjalikena.

„Muutuv maalikunst“ seevastu on KUMUsse äärmiselt hästi sobiv näitus — selle näitusega demonstreerib peakuraator Eha Komissarov elutarka allaheitlikust ega ole hakanud betooni ja pärandiga võitlema. „Muutuv maalikunst“ ei püüa tungida galeriiseinte vahelt välja, vaid vastupidi, see esitab formaati, mis liibub vastu seinu, ripub seinte küljes, püsib seinte najal ja haakub muuseumi püsikollektsiooniga.

Kuigi telemeediale söödeti ette lubadus, et antud näitus esitleb uusi aktuaalseid suundi eesti maalikunstis ja EKMi koduleheküljel räägitakse vajadusest teha kokkuvõtteid (eesti maalikunsti kohta), ei tasu lasta end sellest eksitada. Tegemist ei ole reaalse maailma, *artworld'i*, ega isegi „eesti maalikunsti“ kaardistamisega. Tegemist on ikkagi puhtakujuliselt kuraatorikeskse visiooniga. See ilmneb kas või selles, et eht-ehakomissarovlikult on välja jäänud kõik, mis ei kuulu tema otsesesse haardeulatasse, st kõik, mis seondub Academia Non Grataga, samuti praktiliselt kogu Tartu maalikool (kuigi Tartu rolli täidab osaliselt võib-olla nn eklektika-plokk).

Et tegemist pole olukirjelduse või vaatlusega, näitab ka see, et mitmeid maale, mida näitusel eksponeeritakse, poleks ilma selle näituseta sündinud — need tehti kuraatori tellimusel. Veelgi iseloomulikum on see, et näituse suureformaadilisim teos, Kristi Kongi, Marta Stratskase, Holger Looduse, Lauri Eltermaa ja Antonio Claudio Carvalho koostöös valminud „Suudle mind“ on maalitud saali seinale, samuti on otse KUMU aknaklaasile oma „Vaate“ maalinud Martiini – need

teosed ei kõnele antud maalinäituse isoleeritud eneseküllasusest mitte üksnes selles mõttes, et näituse lõppedes kaovad need taiesed – küllap pestakse lihtsalt maha –, vaid veelgi enam seeläbi, et neil teostel puudub pea igasugune muu väärtus, peale KUMU-spetsiifilise *inside-joke*'i.

Niisiis on „Muutuv maalikunst“ lahutamatu näituse toimumise kohast ja esindab peakuraatori subjektiivset nägemust. Ning sellisena võiks näitust vaadelda kui omaette terviklikku teost, sest Eha Komissarov ei tee antud näitusega vähemat kui et modelleerib *artworld*'i — ideaalsetes tingimustes ja kahtlemata parimate kavatsustega. Parafraaseerides klassikat, võiks öelda, et see näitus kujutab endast lõpmatu *artworld*'i lõplikku mudelit ning näituse ruumistruktuur muutub kunstimaailma ruumistruktuuri mudeliks.

Maailma loomine algab kaheks jaotamisest — kultuuriruum jagatakse tsentriks ja perifeeriaks. Need kaks ei ole näitusel rangelt ruumiliselt eraldatud, kuid on siiski üsna selgelt eristatavad.

Tsentri moodustavad EKA maalikunsti õppetooli endine juhataja Kaido Ole ja tulevane juhataja Jaan Toomik (kes on selles kompleksis oma maalilaadilt ülejäänutest ka üsna eristuv, kuuludes vaimselt pigem sellesse maalijate massi, kelle Komissarov on KUMUst sedapuhku välja jätnud) ning juba tunnustatud või lootustandvad noorema põlve kunstnikud nagu Tõnis Saadoja, Neeme Külma ja Alice Kask, Flo Kasearu, Sven Parker. Tsentrit iseloomustab kõrge korrastatuse aste – ja see ilmneb nende autorite töödes väga selgelt: tööd rühmituvad binaarseteks seeriatega (Saadoja paarikuteseeria kunstikooliaegsetest natüürmortidest ja nende *remake*'idest, Kasearu paarikuteseeria „Kõik, mis neid lahutab, on töötus“ masinata töölistest ja tööliseta masinatest) või siis moodustub maalidest selge geomeetriline struktuur (Neeme Külma ja Alice Kase maaliinstallatsioon „Kaardimaja“). Üksikteoste maalikeel on äärmiselt kontrollitud, peaaegu tasalülitatud: ei mingit „maalilisust“, selle asemel vaatab lõuendilt vastu enesedistsipliin. Need tööd on teravmeelsed, kuid see on kalkuleeritud teravmeelsus.

Võib öelda, et näituse tuumik on üsna ootuspärane ja vastab üsna hästi sellele, mis väljaspool KUMU paikneb territooriumil Kunstiakadeemia – Kunstihoone – Kunstnike Liit – Kultuurkapital.

Kuid edasi läheb asi ulmelisemaks — nimelt vajab iga kultuuriline tsenter perifeeriat, mis teda piiritleks ja määratleks. Tuumiku (kus tahes-tahtmata paikneb ka rahvusmuuseumi kuraator) nägemus perifeeriast on aga pea alati fiktsioon, mille reaalsusega vähe pistmist, sest see konstrueeritakse vastavalt sentri loogikale, ainult et antipoodina.

Niisiis, on igati loogiline, et kuigi näiteks Tartus on oma omanäoline ja järjekindel maalikoolkond, siis seda me näitusel ei näe. Selle asemel on perifeeriat kehastamas Kiwa kureeritud nn eklektika-ekspositsioon, mida võiks küll seostada Tartuga (sest Tartus toimub festival „Eclectica“ ning enamik selles plokis välja pandud autoreid tegutseb peamiselt Tartus), kuid see ei ole kindlasti reaalne Tartu, mida me „Muutuval maalikunstil“ näeme. See on fiktsioon Tartust kui perifeeriast, mis ei ole isegi mitte subkultuur, vaid pigem eel- või mittekultuur, millel puudub oma, autonoomne raskuskese ja autentne ainek ning mille loov tootlikus väljendub üksnes taktikalistes operatsioonides, millega nihestatakse tsentrist väljapudenenuid (pop)kultuuri-jäätmeid. See *pop-trash* ei ole kindlasti lihtsakoeline ega ebahuvitav, kuid see on kindlasti sekundaarne.

Eklektika-plokki kuuluvatel teostel ja seerialtel enamasti puudub (kõrvaltvaatajale arusaadav) strateegia. Kuigi palju kasutatakse üldtuntud, popkultuurist pärinevaid märke, ei moodusta seerial siin lõplikke projekte (nagu tsentris paiknevatel kunstnikel), puänteeritud jutustusi, vaid esinevad üksnes kui fragmendid või viited mingitele pikematele, rasketidešifreeritavatele lugudele, mida võiks ehk nimetada autorite omamütoloogiateks. Selline *glitch*-esteetika võib olla skisoidselt humoorikas (Mihkel Kleisi horrormaalid, Erkki Luugi seeria, Anon Porxi „Tartu-Seattle“) või siis mitte vähem skisoidselt monotoonne (Mihkel Ilusa seeria „Ilus“, Findo Kveiksi mikihüüed).

Sama obskuurne ja pidevalt kuhugi eemale viitav nagu on eklektikute maalikomplekt, on ka autorite nimistu: see koosneb tundmatutest kunstnikunimedest (Findo Kveiks, Anon Porx, Novekta.Avi) ning suht-koht tuntud muusikutest, kirjanikest, disaineritest, elukunstnikest. Teisisõnu, siit puuduvad professionaalsed maalikunstnikud.

Kuid kindlasti ei tähenda see, et tegemist oleks vähetähtsa, juhusliku või amatöörliku komplektiga, mis ei vääri tähelepanu (nagu arvab näiteks Teet Veispak Postimehes). Sellisele järeldusele võiks tulla vaid juhul, kui mitte märgata asjaolu, et näituse „Muutuv maalikunst“ näol on tegemist põneva fiktsiooniga. Kui seda aga silmas pidada, siis on selge, et nii nagu kunstilist teksti, nii ka subjektiivselt positsioonilt kureeritud näitust iseloomustab asjaolu, et see, mis tavamaailmas, st väljaspool antud näitust, oleks juhuslik, muutub raamistiku sees tähenduslikuks. Eklektika-plokil on „Muutuval maalikunsti“ tervikfiktsiooni seisukohalt väga selge ja kandev funktsioon: see toetab muljet Eha Komissarovi osundatud tsentriga *artworld'i* paikapidavusest.

